

MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARININ KÜRESEL SAĞLIK VE SOSYAL ETKİLERİ

Global Health and Social Impacts of Drug Use Disorders

Gülsüm ÖZTÜRK EMİRAL¹ , Mehmet Enes GÖKLER¹

Afiliasyon / Affiliation:

¹Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilimdalı

Sorumlu Yazar /

Correspondence:

Dr. Öğr. Üyesi GÜLSÜM
ÖZTÜRK EMİRAL
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilimdalı
E-mail: dr.gulsum.ozturk@
gmail.com

Geliş / Received: 10.08.2024

Kabul / Accepted: 03.09.2024

Cite as:

Emiral Öztürk, G., Gökler, E,
M. (2024). Global Health and
Social Impacts of Drug Use
Disorders. Turkish Medical
Journal, 9(3),126-132.
[https://doi.org/10.70852/
tmj.1531194](https://doi.org/10.70852/tmj.1531194)

ÖZET

Uyuşturucu madde kullanımı, küresel ölçekte ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak varlığını sürdürmektedir. 2021 yılı itibarıyla, 15-64 yaş arası her 17 kişiden 1'i, son 12 ay içinde en az bir kez uyuşturucu madde kullanmıştır. Bu dönemde, uyuşturucu madde kullanıcılarının sayısı 2011'de 240 milyon iken, 2021'de 296 milyona yükselmiş olup, bu rakam 15-64 yaş arası dünya nüfusunun %5,8'ine tekabül etmektedir. Bu %23'lük artışın bir bölümü, nüfus artışına dayandırılmaktadır. Uyuşturucu madde kullanımına bağlı ölümler, 2019 yılında yaklaşık 500.000 olarak tahmin edilmiştir ve bu durum, 2009 yılına göre %17,5'lik bir artışa işaret etmektedir. Türkiye Uyuşturucu Raporu 2023'e göre, uyuşturucu ile mücadele kapsamında kamu harcamaları 2020 yılında yaklaşık 1,8 milyar TL, 2021'de 2,3 milyar TL ve 2022 yılında ise %82 artışla 4,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2022 yılı itibarıyla, tedavi merkezlerinde ayaktan tedavi gören birey sayısı 302.911, yatarak tedavi gören hasta sayısı ise 18.187 olarak bildirilmiştir. Adli Tıp Kurumu verileri, doğrudan madde bağlantılı ölümlerin 2013 yılında 232 iken, 2017 yılında 941'e yükselerek zirveye ulaştığını, ancak 2022 yılına kadar %74 oranında azalarak 246'ya gerilediğini göstermektedir. Bu ölümlerin büyük çoğunluğu, 30 yaş altı bireyler arasında ve çoklu madde kullanımı ile ilişkilidir. Genç ve üretken yaştaki bireylerin işlevsellik kaybına yol açan bu durum, madde kullanım bozukluğunu önemli bir halk sağlığı sorunu haline getirmektedir. Bu nedenle, uyuşturucu madde kullanımına olan talebin azaltılması, risk faktörlerinin belirlenmesi ve ulusal/uluslararası düzeyde acil önlemlerin alınması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Madde kullanım bozukluğu, Uyuşturucu

ABSTRACT

The issue of drug use remains a significant global concern. In 2021, 1 in 17 individuals aged 15-64 had used a drug within the past 12 months. The number of individuals engaging in substance use increased from 240 million in 2011 to 296 million in 2021, representing 5.8% of the global population aged 15-64. It is acknowledged that a proportion of this 23% increase can be attributed to population growth. The estimated number of drug-related deaths in 2019 was approximately 500,000, representing a 17.5% increase compared to the figure recorded in 2009. As indicated in the 2023 Turkey Drug Report, public expenditure on the prevention and treatment of drug addiction increased from approximately 1.8 billion in 2020 to 2.3 billion in 2021, representing an 82% rise to 4.3 billion in 2022. In 2022, the number of individuals undergoing outpatient treatment at treatment centres was reported to be 302,911, while the number of inpatients was 18,187. An analysis of data from the Forensic Medicine Institute on deaths over the years reveals a gradual increase in the number of deaths directly linked to substance use. In 2013, the number of such deaths was 232, reaching a peak of 941 in 2017. Subsequently, a decline in mortality was observed, with a 74% reduction in the number of deaths to 246 in 2022. The majority of these deaths occurred in individuals under the age of 30 and were associated with multiple substance use. The use of drugs and substances has significant public health implications due to the adverse effects on health and the impact on the functionality of young people in their productive years. Therefore, urgent measures should be taken at both national and international levels to identify risk factors and reduce the demand for drug use.

Keywords: Addiction, Drug, Drug use disorder

GİRİŞ

Madde kullanım bozukluğu kişinin beynini ve davranışlarını etkileyen, legal ve illegal uyuşturucuların kullanımını kontrol edememesi ile sonuçlanan kronik, tedavi edilebilir bir zihinsel hastalıktır. Madde kullanım bozukluğunun şiddeti değişebilmekte olup, bağımlılık en şiddetli form olarak kabul edilmektedir. Madde kullanımı ve ilgili bozukluklar, hem doğrudan hem de dolaylı ekonomik yükler ve ciddi olumsuz sağlık sonuçları ile ilişkili önemli küresel halk sağlığı ve sosyal sorunlardır. Bu sorunların kapsamı ve niteliği bölgelere göre ve zaman içinde değişmektedir (National Institute of Mental Health, 2024). Küresel çapta en çok kullanılan uyuşturucu madde olarak cannabis, son yirmi yılda özellikle yasa dışı kullanıma yönelik çeşitlenmiş ürünlerle dikkat çekmektedir. Cannabis'in yasa dışı kullanımını legal hale getiren bölgelerde bu ürünlerin yaygınlaşması daha belirgindir. Son yıllarda özellikle de 2020'den itibaren, cannabis bitkisinde bulunan ve psikoaktif olmayan bir madde olan kanabidiol (CBD) temel alınarak sentetik kannabinoidlerin üretilmesi trendi ortaya çıkmıştır. Bu kannabinoidlerin, uyuşturucu yasalarını aşmak amacıyla geliştirilmiş olması kuvvetle muhtemel olup, çeşitli formlarda (genellikle yenilebilir ürünler, buharlaşma kartuşları ve düşük tetrahydrocannabinol (THC) içeren cannabis'e sprey olarak uygulanan) satışa sunulmuştur. En yaygın olanları delta-8-THC ve heksahidrokanabinoldür (HHC). Bu maddeler doğada az miktarda bulunmakta olup, yıllar önce literatürde tanımlanmışlardır ancak insan üzerindeki kullanımları üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Erken veriler, bu maddelerin hızla yaygınlaştığını göstermektedir; bazı ABD bölgelerinde (özellikle delta-8-THC) ve Batı Avrupa'da (özellikle HHC) popülerlik kazanmaktadır. Delta-8-THC, tıbbi müdahale gerektiren olumsuz etkilere yol açmıştır. 2011 yılı itibarıyla, Kolombiya'da "creepy" adıyla tanıtılan, genetik olarak modifiye edildiği ve yüksek THC seviyelerine sahip olduğu belirtilen yeni bir cannabis türü ortaya çıkmış ve benzer adlarla Güney Amerika'nın diğer ülkelerinde de görülmüştür. Ancak bu tür cannabis ürünlerinin THC içeriği ve sağlık üzerindeki zararlarını tam olarak anlamayı engelleyen veriler hâlâ yetersizdir (United Nations, 2023; Center for Behavioral Health Statistics, 2024).

İnternet ve diğer dijital iletişim araçlarının, özellikle yasa dışı uyuşturucu ticaretine yönelik darknet pazarları, sosyal medya platformları ve şifreli iletişim uygulamaları gibi araçların artan kullanımı, uyuşturucu ticaretini yeni şekillerde kolaylaştırmaktadır. Darknet pazarları, tüm uyuşturucu işlemlerinin çok küçük bir kısmını oluştursa da bu platformların çevrimiçi ortamda hızla giriş çıkış yapabilmesi ve tekil işlemler için artan ortalama ödemeler, bu platformların giderek daha fazla uzmanlaştığını ve uyuşturucu dağıtıcıları tarafından tercih edildiğini gösterebilir. Sosyal medya platformları ise düşük düzeyde uyuşturucu işlemleri için önem kazanmaktadır, çünkü bu platformlar alıcılar için popüler ve doğrudan erişilebilir durumdadır. Farklı çevrimiçi platformlar, farklı uyuşturucular için işlemleri kolaylaştırmak üzere kullanılmaktadır. İnternet üzerinden satın alınan uyuşturucular arasında, yeni psikoaktif maddeler genellikle özel internet mağazaları ve karanlık web üzerinden erişilmektedir, oysa cannabis ve kokain daha çok sosyal medya platformlarında alınıp satılmaktadır. Uyuşturucu işlemlerindeki miktar ve türdeki farklılıkların yanı sıra, çevrimiçi platformlar kullanıcı gruplarının çeşitlenmesine de katkıda bulunmaktadır. Küresel dijital bağlantılılık artmakta ve bu, insanların uyuşturucu satın alma ve erişim şekillerini değiştirmektedir. Bu değişikliğin uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılık desenlerini ne derece etkileyeceği ise henüz belirsizdir (Center for Behavioral Health Statistics, 2024; United Nations, 2023).

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma da Türkiye İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2023 yılında yayınlanan "Türkiye Uyuşturucu Raporu 2023" ile Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan "Dünya Uyuşturucu Raporu 2023" başta olmak üzere uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili güncel literatür ve raporlar incelenmiştir. Çalışmada sadece literatür taraması yapıldığı için etik kurul onayı alınmamıştır. Derlemede sıkça atıf yapılan "Dünya Uyuşturucu Raporu" 1997 yılından itibaren, yıllık olarak Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi tarafından yayımlanmaktadır. Raporun hazırlanması için 190'dan fazla ülkeden (Amerika Ülkeleri, Avrupa Birliği ülkeleri, Avrasya ülkeleri, Okyanus ülkeleri gibi) uyuşturucu madde üretimi, ticareti, kullanımı

ve uyuşturucuya bağlı suçlar hakkında gelen veriler toplanır ve analiz edilerek küresel eğilimleri ve gelişmeleri izlemek amacıyla düzenli olarak güncel olarak sunulmaktadır. Türkiye de düzenli olarak veri gönderen ülkeler arasındadır (United Nations, 2023). Türkiye Uyuşturucu Raporu, Türkiye’de uyuşturucu kullanımı, ticareti ve bu maddelerle ilgili suçlar hakkında geniş ölçekli veriler sunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ve bağlı birimleri tarafından hazırlanan bu rapor, uyuşturucu ile mücadeledeki stratejik hedefler ve sonuçları ele alan oldukça önemli bir dokümandır. Raporda yer alan bilgiler, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Adli Tıp Kurumu gibi kuruluşlar başta olmak üzere diğer kamu kurumlarından elde edilen verilerin analizi ile hazırlanmakta ve sunulmaktadır (Narkotik Suçlarla Mücadele Başkanlığı & Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi Şube Müdürlüğü, 2023).

Madde Kullanımının Epidemiyolojisi

Uyuşturucu madde kullanımı, dünya genelinde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. 2021 yılında, 15-64 yaş arası her 17 kişiden 1’i son 12 ay içinde bir uyuşturucu madde kullanmıştır. Uyuşturucu kullanıcılarının sayısı, 2011’de 240 milyon iken 2021’de 296 milyona yükselmiş ve bu da 15-64 yaş arası küresel nüfusun %5,8’ine denk gelmektedir. Bu %23’lük artışın bir kısmı, nüfus artışına bağlanmaktadır. Dünyada en yaygın kullanılan uyuşturucu madde esrar olmaya devam etmekte ve 2021’de 219 milyon kişi tarafından kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bu rakam, küresel yetişkin nüfusun %4,3’üne denk gelmektedir. Esrar kullanımı artış göstermekte ve küresel olarak esrar kullanıcılarının çoğunluğunu erkekler oluştursa da (yaklaşık %70), bazı bölgelerde cinsiyet farkı zamanla azalmaktadır. Kuzey Amerika’da esrar kullanıcılarının %42’sini artık kadınlar oluşturmaktadır. 2021 yılında, yaklaşık 36 milyon kişinin amfetamin, 22 milyon kişinin kokain ve 20 milyon kişinin “ekstazi” türü maddeleri kullandığı tahmin edilmektedir. Kadın kullanıcı oranı, amfetamin türü uyarıcılar (%45’i kadın) ve tıbbi amaç dışında ilaç kullanımı (%45 ile %49 arasında kadın) söz konusu olduğunda daha yüksektir. Buna karşılık, erkek kullanıcıların en yüksek oranı, opiyat (%75) ve kokain (%73) kullanıcıları arasında görülmektedir. Opioidler, ölümcül aşırı dozlar da da-

hil olmak üzere, uyuşturucuya bağlı ciddi zararlarla en çok ilişkilendirilen madde grubu olmaya devam etmektedir. 2021’de yaklaşık 60 milyon kişinin tıbbi amaç dışında opiyat kullandığı, bunlardan 31,5 milyonunun ise opiyat (çoğunlukla eroin) kullandığı tahmin edilmektedir (United Nations, 2023; Center for Behavioral Health Statistics, 2024). 2021’de, dünya genelinde 15-16 yaş grubundaki bireylerin %5.3’ü (13.5 milyon kişi) son bir yıl içinde cannabis kullanmıştır. Ergen beyni hala gelişim aşamasında olduğundan, uyuşturucu kullanımı uzun vadeli olumsuz etkilere yol açabilir. Erken yaşta uyuşturucu kullanımı, bağımlılığın daha hızlı gelişmesine ve yetişkinlikte diğer sorunlara neden olabilir. 15-16 yaş grubunda cannabis kullanımı bölgeye göre değişiklik göstermektedir; Asya’da %3’ün altında, Okyanusya’da ise %17’yi aşmaktadır. Çoğu bölgede, ergenlerin uyuşturucu kullanma oranı 15-64 yaş grubundaki genel nüfustan daha yüksektir. Benzer oranlar sadece Afrika’da ve yakın zamana kadar Amerika’da gözlemlenmiştir (United Nations, 2023; Center for Behavioral Health Statistics, 2024) COVID-19 pandemisi sırasında Kuzey Amerika’da yapılan anketler, ergenler arasında cannabis ve diğer bazı uyuşturucuların kullanımında belirgin bir düşüş göstermiştir. Bu düşüş, pandeminin yaşam koşulları ve uyuşturucu kullanım desenlerindeki değişikliklerle ilişkili olabilir. Yeni psikoaktif maddelerin kullanımı genellikle okul öğrencileri arasında, genel nüfustan daha yüksektir. Ancak, uzun vadede ve veri mevcut olduğunda (genellikle yüksek gelirli ülkelerde), ketamin dışındaki yeni psikoaktif maddelerin kullanımının gençler arasında sabit veya azalan bir trend gösterdiği gözlemlenmiştir. Güney Amerika’da uyuşturucu tedavisi görenlerin yarısından fazlası 25 yaşın altındayken, Afrika’da bu oran %70’tir (Center for Behavioral Health Statistics, 2024). Türkiye Uyuşturucu Raporu 2023 incelendiğinde uyuşturucu ile mücadele için harcanan kamu harcamaları 2020 yılında yaklaşık 1,8 milyar, 2021’de 2.3 milyar ve 2022’de ise %82 artarak 4.3 milyara çıkmıştır. 2022 yılında tedavi merkezlerinde ayaktan tedavi edilen birey sayısı 302.911, yatan hasta sayısı ise 18.187 olarak bildirildiği görülmektedir. Adli Tıp Kurumu verilerinde yıllara göre ölümlere bakıldığında, 2013 yılında 232 olan doğrudan madde bağlantı ölüm sayısı 2017 yılına kadar peyder peyder artarak 2017 yılında 941 ölüm ile pik yapmıştır. Daha sonra ölüm-

ler azalmaya başlamış 2022 yılına kadar %74'lük bir azalma ile 2022 yılında 246 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu ölümlerin büyük çoğunluğu 30 yaş altında ve çoklu madde kullanımına bağlıdır (Narkotik Suçlarla Mücadele Başkanlığı & Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi Şube Müdürlüğü, 2023). Farklı uyuşturucular, sağlık ve sağlık hizmetleri üzerinde farklı yükler oluşturur. Uyuşturucu kullanım bozukluklarının çoğu, en fazla tedavi arayışına neden olan ve en ölümcül olan uyuşturucular olarak bilinen kenevir ve opioidlerle ilişkilidir. Ülkeler arasında yapılan sıralamalarda, çoğunluğu (%46) keneviri, %31'i ise başta eroin olmak üzere opioidleri birinci sırada bildirmiştir. Amfetamin türü uyarıcılar, özellikle metamfetamin, %13 oranında birinci sırada yer almıştır. Her ülkenin sıralaması, kullanım yaygınlığı ve bağımlılık potansiyeli gibi iki ana faktöre dayanır. Bölgesel farklar da gözlemlenir; Avrupa ve Asya'nın çoğu alt bölgelerinde en yaygın olarak tedaviye başvuranların ana uyuşturucusu opioidlerdir, ancak Latin Amerika'da kokain, Afrika'nın bazı bölgelerinde kenevir ve Doğu ve Güneydoğu Asya'da metamfetamindir. Ancak, opioidler hala en fazla ölümcül doz aşımı vakasına neden olan uyuşturucu grubudur. 2019 yılında, uyuşturucu kullanım bozukluklarına bağlı 128.000 ölümün neredeyse %70'i opioidlerden kaynaklanmıştır ve opioid kullanım bozuklukları, erken ölüm ve sakatlık nedeniyle kaybedilen sağlıklı yaşam yıllarının %71'ini oluşturmuştur (Center for Behavioral Health Statistics, 2024). Global olarak yaklaşık 39.5 milyon kişi madde kullanım bozukluğu ile mücadele etmekte olup tedavi alabilenlerin oranı ise 5'te bir civarındadır. COVID-19 pandemisi, tedaviye erişim açığını daha da kötüleştirmiştir. UNODC'ye düzenli olarak veri raporlayan 46 ülkeden yaklaşık %40'ı, COVID-19 sağlık acil durumu sırasında uyuşturucu tedavisine katılan kişi sayısında azalma bildirdi ve 2021 verileri bu azalmaların devam ettiğini göstermektedir. Tedaviye erişimde birçok engel bulunmakta, ancak bu engeller kadınları en fazla etkilemektedir. Kadınlar, uyuşturucu kullanım bozukluklarına erkeklerden daha hızlı ilerleyebilir, ancak tedavi hizmetlerinde genellikle daha az temsil edilirler. Özellikle amfetamin türevi uyarıcıları kullanan kadınların oranı yüksek olup, tedavi gören kadınların oranı oldukça düşüktür. Kadınlar, aile beklentileri ve sorumluluklarının yanı sıra, hu-

kuki yaptırımlar, sosyal damgalar, çocuk bakımının eksikliği ve tedavi sırasında çocukların velayetini kaybetme korkusu gibi ek engellerle karşılaşabilirler. Ayrıca, travma ve şiddet mağdurları, komorbid hastalıkları olanlar, seks işçileri, mahkumlar veya etnik azınlık üyeleri gibi belirli nüfus gruplarının üyesi olan kadınlar, daha yüksek damgalar ve ayrımcılıklara maruz kalmaktadırlar (Center for Behavioral Health Statistics, 2024).

Madde Kullanım Bozukluğu ve Eşlik Eden Sağlık Sorunları

Madde kullanım bozukluğu olan kişilerde eş zamanlı ruhsal hastalıklar eşlik edebilir, bu durumun tersi geçerlidir. Yapılan araştırmalar madde kullanım bozukluğu ile, yaygın anksiyete bozukluğu, depresyon, bipolar bozukluk, hiperaktivite-dikkat eksikliği, çeşitli kişilik bozuklukları gibi mental problemlerin birlikte görüldüğü bildirilmiştir. Ancak bunların birbirlerinin nedeni olmak zorunda olmadığı unutulmamalıdır (Common Comorbidities with Substance Use Disorders Research Report, 2020; Torrens ve ark., 2011; Compton ve ark., 2007). Madde kullanım bozukluğu olan bireylerde sadece psikolojik sorunlar değil fiziksel sağlık problemleri de sıklıkla görülmektedir. Zehirlenme, doz aşımı, yanlış kullanım gibi akut problemlerin yanı sıra kronik ağrı, kanser, kalp hastalığı gibi kronik fiziksel sağlık sorunları da sıklıkla madde kullanım bozukluğuna eşlik etmektedir (Common Comorbidities with Substance Use Disorders Research Report, 2020). Özellikle belirli bazı maddelerin kullanımı (alkol, eroin, reçete ile satılan uyarıcılar, kokain, metamfetamin vs.) kardiyovasküler ve kalp hastalıkları için bağımsız risk faktörüdür (Schulte & Hser, 2014). Ayrıca, özellikle ağrı tedavinde sıklıkla kullanılan opioidlerin kötüye kullanımı ve bağımlılığı nedeniyle azımsanmayacak düzeyde ölümlere neden olmaktadır. Bu nedenle opioid tedavisi başlanacak hastaların seçiminde dikkatli olunması gerçeği göz ardı edilmemelidir (Sehgal ve ark., 2012). Madde kullanımı HIV, hepatit C, hepatit B gibi enfeksiyöz hastalıkların bulaşma riskini artırır. Bu risk artışı gerek enjeksiyon ile uyuşturucu kullanımı gerekse riskli cinsel davranışlar ile ilişkilendirilebilir (El-Bassel ve ark., 2014; Kleven ve ark., 2012). Günümüze kadar yaklaşık 43 milyon kişinin ölümüne neden olan, 2023 yılı sonu itibari ile 39.9 milyon kişinin birlikte yaşadığı

ğı HIV, bulaşı tüm dünyada devam eden küresel bir halk sağlığı sorunu olma özelliğini korumaktadır (WHO, 2024). Uyuşturucu enjekte eden kişiler için HIV kapma riski, enjekte etmeyenlere göre 35 kat daha yüksektir. HIV ile yaşayan uyuşturucu enjekte eden kişi oranı %12 olup, bu da yaklaşık 1.6 milyon kişinin (her 8 kişiden 1'i) HIV ile yaşadığı anlamına gelmektedir. Güney-Batı Asya (%29.3) ve Doğu Avrupa (%25.4), uyuşturucu enjekte edenler arasında HIV'in en yüksek yaygınlığa sahip olduğu iki alt bölgedir (United Nations, 2023). 1980'lerde başlayan ve hala devam eden HIV/AIDS pandemisinde madde kullanımı, tanıdan tedaviye, bulaştan hastalık seyrine kadar her aşamada bir kofaktör olarak görev yapmaktadır. Madde kullanımı beyin üzerine olan etkileri ile kişilerin karar verme sürecini etkileyerek dürtüsel ve güvensiz davranışlara yöneltebileceği kişi, özellikle ekonomik problem yaşayan kişiler maddeye ulaşmak için riskli cinsel davranışlarda bulunabilirler (Degenhardt ve ark., 2013; D. Volkow ve ark., 2011). Dünya Sağlık Örgütü, yeni hepatit C enfeksiyonlarının %23'ünün güvensiz enjeksiyon kullanımına atfedildiğini tahmin etmektedir. Enjeksiyon yoluyla uyuşturucu kullanan her iki kişiden biri hepatit C ile yaşamaktadır (yaklaşık 6.6 milyon kişi). Genel olarak, hepatit C'ye bağlı karaciğer hastalıkları, uyuşturucu kullanımına bağlı ölümlerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. 2010-2019 yılları arasında, hepatit C'ye bağlı karaciğer hastalığından kaynaklanan sakatlık ve erken ölüm nedeniyle kaybedilen sağlıklı yaşam yıllarında %13'lük bir artış gözlemlenmiştir (Center for Behavioral Health Statistics, 2024). Uyuşturucu kullanımı gibi, enjeksiyon yoluyla uyuşturucu kullanımı da erkekler arasında kadınlara göre daha yaygındır. Literatüre göre, erkeklerin enjeksiyon yoluyla uyuşturucu kullanma olasılığı, kadınlardan 5 kat daha fazladır. Ancak, enjeksiyon yoluyla uyuşturucu kullanan kadınların HIV ile yaşama olasılığı, erkeklere göre %20 daha fazladır. Enjeksiyon yoluyla uyuşturucu kullanan kadınların, genellikle erkek bir partner tarafından uyuşturucu kullanımına başlatıldığı ve bu partnerden enjeksiyon yapmasını istedikleri gözlemlenmektedir. Bu nedenle, kadınlar, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara maruz kalma riski daha yüksek olan bir grupta yer almakta, ayrıca seks işçiliği, kolluk kuvvetleri ve yakın partnerlerden kaynaklanan tacizlere karşı daha savunmasız

hale gelmekte ve fiziksel saldırı veya tecavüz mağduru olma olasılığı daha yüksek olmaktadır (Center for Behavioral Health Statistics, 2024). Erken ölüme neden olan, önlenemez birçok kronik hastalığın en büyük etkenleri arasında olan sigara içimi, aynı zamanda madde kullanım bozukluğu olan bireyler arasında yaygın bir komorbidedir. Madde kullanım bozukluğu nedeniyle tedavi görmekte olan bireyler arasında sigara kullanım sıklığının %77-93 arasında olduğu tahmin edilmektedir (Schulte & Hser, 2014). Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre her yıl yaklaşık olarak 1.2 milyon kişi trafik kazalarına bağlı olarak hayatını kaybetmektedir. Trafik kazaları 5-29 yaş grubunda çocuk ve genç yetişkinlerin önde gelen ölüm sebeplerindedir (WHO, 2023). Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin gerek madde kullanımının beyinde oluşturduğu tahribat, gerekse kullanılan maddenin beyinde oluşturduğu etkilere göre sürüş becerileri olumsuz yönde etkilenmektedir. Örneğin esrar, reaksiyon süresini, mesafe-zaman muhakeme yeteneğini bozarak; kokain-amfetamin gibi maddeler dikkatsizlik-agresyon yaparak kaza riskini artırır (National Institute on Drug Abuse (NIDA), 2019). Amfetamin kullanımının trafik kazası riskini 5 kat arttırdığı gösterilmiştir (WHO, 2023). ABD'de yapılan ulusal uyuşturucu araştırmasında 16 yaş ve üzerinde 13.5 milyon kişinin alkol etkisinde, 11.7 milyon kişinin ise uyuşturucu madde etkisi altında iken araç kullandığı rapor edilmiştir (Center for Behavioral Health Statistics, 2022). 2019'da uyuşturucu kullanımına bağlı ölümler yaklaşık 500.000 olarak tahmin edilmiştir; bu, 2009'a göre %17,5'lik bir artışı göstermektedir. Uyuşturucu kullanımına bağlı ölümlerin yarısından fazlasını hepatit C'ye bağlı karaciğer hastalıkları oluştururken, uyuşturucu zehirlenmeleri ölümlerin dörtte birini temsil etmektedir. Opioidler, tıbbi olmayan kullanımda en ciddi uyuşturucu zararlarına, özellikle de ölümcül zehirlenmelere neden olmaya devam etmektedir. Küresel düzeyde, doğrudan uyuşturucuya bağlı ölümlerin üçte ikisi opioidlere bağlıdır ve bazı alt bölgelerde bu oran dörtte üçe kadar çıkabilmektedir. Uyuşturucu zehirlenmesi nedeniyle ölenlerin çoğu erkektir, ancak kadınların ölüm riski genellikle erkeklerden daha yüksektir. Bu durum, kadınların genel popülasyon içindeki yaş gruplarına göre daha düşük ölüm oranlarından kaynaklanmaktadır. Son on yılda, uyuşturucu kullanıcıları arasında HIV/AIDS'e bağlı

ölümlerde bir azalma gözlemlenmiştir (Center for Behavioral Health Statistics, 2024).

SONUÇLAR

Madde kullanım bozukluğunun akut etkilerine bağlı olarak acil servis başvurularının artması, fiziksel veya mental problemlerin eşlik etmesi durumunda hastalık yüklerinin ağırlaşması, tedaviye uyumun azalması, işlevselliğin giderek bozulması gibi pek çok nedenle sağlık bakım maliyetleri artmaktadır. Genç üretken çağıdaki insanların işlevselliklerinin kaybına neden olması, oluşturduğu olumsuz sağlık etkileri ile uyuşturucu madde kullanımı ve madde kullanım bozukluğu önemli halk sağlığı problemlerindedir. Bu nedenle özellikle uyuşturucu madde kullanımına olan talebin, risk faktörlerin belirlenmesi ve acilen ulusal/uluslararası düzeyde önlemler alınmalıdır. Madde kullanım bozukluğu, küresel sağlık sistemlerini ve toplumsal yapıları derinden etkileyen karmaşık bir sorundur. Bu bozukluk hem bireysel sağlık sorunlarına hem de geniş çapta ekonomik yük ve sosyal sorunlara yol açmaktadır. Uyuşturucu kullanımı, sadece fiziksel ve psikolojik sağlık problemleri değil, aynı zamanda bulaşıcı

hastalıkların yayılma riskini artırarak halk sağlığına ciddi tehditler oluşturmaktadır. Ayrıca, maddelerin kötüye kullanımı sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirebilir, özellikle kadınlar ve gençler gibi risk altındaki gruplar tedavi ve destek hizmetlerine erişimde zorluklar yaşayabilir. Dijital araçların ve yeni psikoaktif maddelerin etkisiyle, uyuşturucu ticareti ve kullanımı giderek daha karmaşık hale gelmektedir. Bu bağlamda, madde kullanım bozukluğuna yönelik etkili ve kapsamlı stratejilerin geliştirilmesi, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlık ve güvenlik açısından kritik öneme sahiptir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu makalenin araştırılması ve/veya yazarlığı için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, arasında herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını bildirmektedir.

Yazar Katkısı: GÖE:Araştırmanın planlanması; Literatür taraması ve derlemenin yazılması
MEG:Araştırmanın planlanması; Literatür taraması ve derlemenin yazılması

KAYNAKLAR

- Center for Behavioral Health Statistics, S. (2022). Key Substance Use and Mental Health Indicators in the United States: Results from the 2021 National Survey on Drug Use and Health.
- Center for Behavioral Health Statistics, S. (2024). Key Substance Use and Mental Health Indicators in the United States: Results from the 2023 National Survey on Drug Use and Health. <https://archive.hshsl.umaryland.edu/handle/10713/22692>
- Common Comorbidities with Substance Use Disorders Research Report. (2020). In Common Comorbidities with Substance Use Disorders Research Report. National Institutes on Drug Abuse (US). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK571451/>
- Compton, W.M, Thomas, Y.F, Stinson FS & Grant BF (2007). Prevalence, correlates, disability, and comorbidity of DSM-IV drug abuse and dependence in the United States: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *Arch Gen Psychiatry*. 64(5):566–576. doi:10.1001/archpsyc.64.5.566.
- Degenhardt, L., Whiteford, H. A., Ferrari, A. J., Baxter, A. J., Charlson, F. J., Hall, W. D., Freedman, G., Burstein, R., Johns, N., Engell, R. E., Flaxman, A., Murray, C. J. L., & Vos, T. (2013). Global burden of disease attributable to illicit drug use and dependence: findings from the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet (London, England)*, 382(9904), 1564–1574. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)61530-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61530-5)
- El-Bassel, N., Shaw, S. A., Dasgupta, A., & Strathdee, S. A. (2014). Drug use as a driver of HIV risks: re-emerging and emerging issues. *Current Opinion in HIV and AIDS*, 9(2), 150–155. <https://doi.org/10.1097/COH.0000000000000035>
- Narkotik Suçlarla Mücadele Başkanlığı, & Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi Şube Müdürlüğü. (2023). Türkiye Uyuşturucu Raporu - Eğilimler ve Gelişmeler.

Madde Kullanım Bozukluğu

- National Institute of Mental Health. (2024). Substance Use and Co-Occurring Mental Disorders - National Institute of Mental Health. <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/substance-use-and-mental-health>
- National Institute on Drug Abuse (NIDA). (2019). Drugged Driving Drug Facts. <https://nida.nih.gov/publications/drugfacts/drugged-driving>
- Schulte, M. T., & Hser, Y. I. (2014). Substance Use and Associated Health Conditions throughout the Lifespan. *Public Health Reviews*, 35(2). <https://doi.org/10.1007/BF03391702>
- Sehgal, N., Manchikanti, L., & Smith, H. S. (2012). Prescription opioid abuse in chronic pain: a review of opioid abuse predictors and strategies to curb opioid abuse - PubMed. *Pain Physician*. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22786463/>
- Torrens M, Gilchrist G, Domingo-Salvany A, psyCoBarcelona Group (2011). Psychiatric comorbidity in illicit drug users: substance-induced versus independent disorders. *Drug Alcohol Depend*. 113(2-3):147-156. doi:10.1016/j.drugalcdep.2010.07.013.
- United Nations. (2023). World Drug Report 2023. Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2023.html>
- WHO. (2023). Road traffic injuries. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/road-traffic-injuries>
- WHO. (2024). HIV and AIDS. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/hiv-aids>